

Gabriela ONUŠKOVÁ

UMBERTO ECO – BAUDOLINO: POSTMODERNÝ PRÍSTUP AUTORA (MEDIEVALISTU) K HISTORICKEJ LÁTKE

*Umberto Eco – Baudolino: a Postmodern Approach to the History by the Author
(Medievalist)*

Keywords: *Baudolino, Umberto Eco, postmodernism, historical novel, medieval history*

Contact: *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach; onuskova.gabriela@gmail.com*

Umberto Eco v knihe *O literatúre* čitateľom vysvetľuje, akým spôsobom píše svoje romány. Pri románe *Baudolino* mal mnoho nápadov, ktoré chcel použiť ako ústredné témy knihy. Napokon ich však premenil na menšie, resp. „čiastkové zápletky“ a každej z nich venoval kapitolu, román tak obsahuje štyridsať kapitol (Eco 2004: 299).

Profesionálne písanie o dejinách vychádza z detailného poznania dôkazov, tým sa vyúsťuje do „schopnosti porozumieť dobe v jej vlastných súvislostiach, hodnotiť ju na základe jej vlastných kritérií“ (Elton in Šuch 2017: 88). Dej príbehu sa odohráva v takej vzdialenej minulosti, že autor nemôže počítať s vlastnou čitateľskou empiriou, ani empiriou sprostredkovanou pamätníkmi, ktorá by mohla zobrazenie overovať, vyrozprávaný príbeh sa opiera len o historické pramene (Bílik 2008: 12). Aby sa Eco čo najviac priblížil faktom, vychádzal z informácií v kronikách, čím tak čitateľovi oživil úsek zo stredovekých dejín.

V postmodernom románe ide o postavy, ktoré sú čitateľovi predstavené ako skutočné postavy, aby si čitateľ vedel predstaviť ich konkrétne miesto i čas pôsobenia ich reálnej existencie (Foucault 1996: 131). Historické udalosti, osobnosti a ich činy sa spisovateľ usiloval podať čitateľovi čo najpresvedčivejšie, najautentickejšie. U. Eco priznáva, že strávil roky nad historickými dokumentmi, dialektickými dobovými slovníkmi, a vyberal tak najvhodnejší materiál, ktorý by mohol použiť vo svojom románe a zároveň sa čo najviac držať faktov (Eco 2004: 302).

V súlade s teorémami Stanislava Rakúsa, aplikujúc ich na *Baudolina*, pod látku, ktorou rozumieme mimoliterárny podklad, by sme mohli zahrnúť stredoveký svet v časoch križiackych výprav. A k téme čiže literárne transformovaným životným javom

vybraným z látky by sme priradili pôsobenie Fridricha I. Barbarossu na severe Talianska a jeho smrť počas výpravy, zároveň hľadanie kráľovstva kňaza Jána a svätého grálu, keďže posledné dve udalosti vychádzajú z legiend, ktorými bol stredoveký človek obklopený.

Román chcel Eco „rámčovať“ stretnutím Baudolina s Fridrichom I. a dobytím Konštantínopola. Ale na to, aby hlavná postava dodržiavala reálny historický priebeh, bolo nevyhnutné vytvoriť v príbehu „štyridsaťročnú prestávku“, ktorú autor (resp. ústami Baudolina) vyplnil vyrozprávaním príbehu o putovaní Baudolina do kráľovstva sv. Jána (Eco 2004: 307). Eco v románe spája osoby, ktoré sa však s ohľadom na doložené historické okolnosti nemohli reálne stretnúť. Postmoderná filozofia inšpirovaná Nietzscheho myšlienkami práve stiera tieto hranice kategórií času a priestoru. Nietzsche zastával názor, že tieto dve oblasti nemá zmysel oddeľovať. Preto v postmodernizme autori prepájajú postavy a udalosti z rôznych miest a časových úsekov, ktoré sú vyobrazené v rovnakej dobe a na rovnakom mieste, hoci reálne by ich stretnutie nebolo uskutočniteľné.

Zo všetkých historických osôb prítomných na tretej križiackej výprave si Eco pri písaní *Baudolina* vybral práve rímsko-nemeckého cisára Fridricha I.: „Fridrich Barbarossa bol pre mňa ďalším magickým menom, pretože som sa narodil v Alessandrii. Preto som sa pustil do čítania o Barbarossovi, chcel som vyrozprávať príbeh o pôvode môjho mesta, o jeho legendách a okrem iného aj o Gagliaudovi a jeho krave“ (Eco 2004: 300).

Barbarossa začal ťaženie v tretej križiackej výprave v roku 1189. Fridrich I. šiel so svojou družinou v čele armády spolu so skupinou priateľov. Dorazil k brehu rieky Salef skôr ako ostatní a potom nikto s istotou nevie, čo sa stalo. Možno cisár spadol z koňa do rieky a bol omráčený alebo ho strhol prúd s ťažkým brnením, keď sa chcel napiť vody. Cisár zomrel v roku 1190, a uzavrela sa tak jedna etapa tretej križiackej výpravy (Bridge 2019: 222).

Členovia Barbarosovej armády sa buď vrátili domov, alebo odplávali do Palestíny. Časť z nich sa začala búriť a až pateticky lipla na posmrtných pozostatkoch kráľa. Viezli so sebou jeho telo zakonzervované v octe. V Antiochii sa cisárovo telo začalo rozkladať, a preto ho narýchlo pochovali v miestnej katedrále (Bridge 2019: 222–223).

Popri Alessandrii Eco do deja zakomponoval aj Konštantínopol, pričom objavil osobu Niketu Chóniata a jeho dielo *Chroniké diegesis* (Eco 2004: 301). Niketa Chóniata bol byzantský kronikár, ktorý spísal udalosti o tretej a štvrtej križiackej výprave. Opisoval, ako križiaci Barbarossy ponižovali ľud aj ako prežil ich rabovanie

v Konštantínopole. Posledné roky strávil v exile v meste Nicea.¹ Vo svojej knihe opisuje aj to, ako katolíci rabovali pravoslávne kostoly: „... priam neznesiteľné bolo to, že niektorí z nich skákali na svätý prestol a tancovali na ňom, šialene poskakujúc a vyspevujúc akési barbarské piesne, a tak činili peľš lotrovskú na mieste svätom ...“ (Chóniatas in Aleš 2000: 106).

Eco práve pri podobnom rabovaní opisuje stretnutie hlavnej postavy s kronikárom. Baudolino zachránil Niketu pred smrťou: „Práve on ho teraz ochránil pred hnevom útočníkov, schoval ho na bezpečnom mieste, prichýlil ho u svojej rodiny a navrhol mu, že ho vyvedie z Konštantínopola“ (Eco 2019: 8).

Ústrednou postavou románu je Baudolino. Eco z patróna Alessandrie – sv. Baudolina – urobil Gagliaudovho syna a zároveň adoptívneho syna Fridricha I. Barbarossu.

Svätý Baudolino bol pustovníkom na svereozápade Talianska. Pôvodom bol z bohatej rodiny, ale v prospech chudobných sa vzdal svojho majetku. Baudolino bol opisovaný ako človek „úžasnej svätosti“ a jeho osobnosť sa vyznačovala mnohými zázrakmi, keďže bol obdarený jasnozrivosťou. Baudolino zomrel okolo roku 740, pochovaný je v lokalite Forum Fulvii.²

Baudolino v románe sa stretáva aj so svätým Baudolinom: „Ja mám videnia ako vtedy keď som videl jednorožca a druhý raz keď som videl Svätého Baudolina, ktorý sa mi prihovril a povedal mi skurvy syn, pôjdeš do pekla (...), ale potom mi odpustil a videl som ho ešte viac ráz v súmraku, ale len ak bola veľká hmla alebo aspoň mrholilo, nikdy nie vtedy keď žiarilo oves et Boves“ (Eco 2019: 7–8). Hoci jeho otec Gالياudo považoval syna za hlupáka a za jeho vidiny ho potrestal: „keď som však rozprával svojmu otcovi Gالياudovi že som videl svätého Baudolina, vyplatil ma tridsiatimi ranami po škrani a kričal ó, panebože, práve mne sa musel ujsť syn ktorý má videnia a nevie ani len Podojiť ~~kravu~~ kravu“ (Eco 2019: 8). V *Baudolinovi* je v texte mnoho gramatických chýb, lebo hoci je Baudolino obdarený múdrosťou, pri písaní vlastnej kroniky si nie je istý, ako sa niektoré slová píše správne. Pri vyjadrovaní, či už písomnom alebo ústnom, je použitých aj viacero jazykov, latinčina, nemčina, hebrejčina, taliančina a iné. Baudolino je obdarený schopnosťou glosálie, čiže na počkanie hovorí cudzími jazykmi.

Románový Baudolino je typickou postmodernou postavou, ktorej osud by bol upadol do zabudnutia, nebyť jeho stretnutia s Fridrichom I. Barbarossom. Baudolino stretol Fridricha v lese pri Fraschette. Cisár rodičom zaplatil a Baudolina vzal so sebou.

¹ Informácie na <https://www.britannica.com/biography/Nicetas-Choniatas>.

² Informácie na <https://www.zivotopisysvatych.sk/audolino/>.

Sľúbil, že ho adoptuje, vychová ho a dá mu najlepšie vzdelanie, aké len môže (Eco 2019: 8). Fiktívnosť jednotlivých udalostí v príbehu pramení v nemožnej pravdepodobnosti toho, čo sa odohráva medzi ľuďmi: napríklad v stretnutiach osôb, ktoré sa z časových a priestorových dôvodov skutočne stretnúť nemohli (Foucault 1996: 44).

Baudolino žije „postmoderný život“, a teda taký, vďaka ktorému by neexistoval, ak by nebol osobu z vyšších spoločenských kruhov, s vyššou spoločenskou dôležitosťou (Foucault 1996: 136). Bolo nevyhnutné, aby sa stretol s niekým z tých mocných, aby jeho život nabral úplne iný smer.

Z hľadiska Baumanovej³ typológie postáv postmodernej literatúry je Eco v Baudolino tzv. turista. Vyhľadáva dobrodružstvá, opúšťa domov, aby našiel nové dojmy, aby ich mohol niekomu vyrozprávať (Bauman 2002: 50). Baudolino bažil po ceste do krajiny kňaza Jána. Navštívil ju, videl v nej rôzne tvory, zamiloval sa, ale musel ju opustiť, po rokoch sa však opäť do tejto krajiny vydáva: „Musím dôjsť do ríše kňaza Jána. Ináč som prežil svoj život nadarmo“ (Eco 2019: 419).

Ako sme už uviedli, v románe bol Baudolino synom Gagliauda. Gagliaudo bol chudobným roľníkom z Alessandrie, o ktorom koluje legenda, že sa mu podarilo zachrániť mesto pred cisárom Barbarossom. Obyvatelia Alessandrie nakrmili Gagliaudovu kravu posledným obilím, čo našli v meste, a spolu s ňou ho poslali za hradby. Keď ho s kravou cisárovi vojská zajali, jeho uväznili a kravu zabili, aby si pripravili večeru. Počas jej pitvania videli, že žalúdok má plný obilia. Gagliaudo im povedal, že majú toľko veľa zásob obilia v meste, že už ho dávajú aj kravám, lebo nevedia, kde ho skladovať. Po tomto všetkom sa cisár rozhodol ukončiť obliehanie Alessandrie a stiahol svoje vojská (Bocchio 2018). Pre historické romány je typické, že postava z legendy sa dostáva do blízkosti historickej postavy tak, ako môžu vedľa seba existovať aj fiktívna udalosť s reálnou (Doležel 1997: 601).

Postava Gagliauda, hoc z legendy vyznieva ako bystrý muž a v románe spolu s kravou Rosinou zachráni mesto, je v Baudolinovi postmoderne podstatne zironizovaná a do istej miery až sparodizovaná. Keď umiera, v posledných slovách opisuje Baudolinovi, ako vyzerá raj: „Je presne taký, ako naša maštaľ, leskne sa čistotou a stojí v nej aj Rosina. A vidím tu aj tvoju dobrú mamu, potvora, teraz mi hovoríš, kde si dala vidly na hnoj...“ (Eco 2019: 8).

Plán vonkajšej reality sa v historickej próze stáva doménou objektívnej deskripcie reálií alebo sugestívnej evokácie tzv. „obrazu doby“. Pri vysvetľovaní dejín sa buď posilňuje sklon k faktografii, alebo vystupuje navonok sklon k fantazijnej

³ Bauman rozlišuje v postmodernej tvorbe nasledujúce typy postáv: špacírkar, turista, tulák (Bauman 2002: 42–50).

štylizácii lokálneho koloritu (exotizmus) miesta a čias so všetkým lyrickým inventárom, ktorý k tomuto postupu prináleží (Čepan 2002: 62). Stredoveké obdobie je plné legiend a fascinujúcich krajín či osôb, ktoré sprevádza zázračnosť, exotickosť.

Postmoderna „zliepa“ mnoho žánrov a nie je to inak ani v tomto prípade. Prvky dobrodružného románu striedajú biografické časti, filozofické pasáže o „prázdne“, nachádzame tu aj mapy, listy, kroniku či skôr denník, a v neposlednom rade je tu priestor pre legendy.

Postmodernizmus upúšťa od hľadania jednotného chápania objektívnej skutočnosti, svet preň nemá žiadny stred, ale má len rôzne názory a stanoviská (Grenz 1997: 16). Umberto Eco ponúka vo svojom románe ďalšiu verziu, ako mohol Fridrich I. Barbarossa zomrieť. V príbehu sa dozvedáme, že Fridrich sa mohol buď otráviť, alebo udusiť v spánku a do rieky ho už len vhodili, aby to vyzeralo, že sa utopil.

Eco do postmoderného historického románu vnáša aj prvky zázračna. Aby vyvolal u čitateľa úžas, prekvapí ho „čudesnými bytosťami“. Autor na vyvolanie zázraku vloží do deja niečo strašne cudzie alebo strašne veľké, veľmi malé, nebezpečné alebo odporné (Herec 2008: 25). Keď ústredná postava – Baudolino prichádza do Kráľovstva kňaza Jána, stretáva sa s rôznymi bytosťami. Bazilišok, tvor s hlavou kohúta; chiméry, chrliace oheň, ktoré vyzerajú ako kombinácia leva, kozy a draka; bezhlavcov, ktorí majú tvár na hrudi; jednorožce; bytosti s ušami dlhými až po zem; satyrov; cynocephalov, kanibalov s tvárou psa. V krajine kňaza Jána nájde Baudolino aj mantikory – bytosti, ktoré vyzerajú ako muž a tiger dokopy. Tieto tvory a ich prítomnosť autor opisoval takto: „Obludy, áno, podobnejšie na zvieratá ako na ľudí a schopné rozmnožovať sa rýchlejšie ako králiky. (...) pred mnohými storočiami ich kňaz presídlil sem, na hranice svojej ríše, aby svojím príšerným zjavom nevyrušovali jeho poddaných, ktorí sú – ubezpečujem ťa Baudolino – nádherní ľudia“ (Eco 2019: 8). Stretne sa aj s vtákom Rohom, ktorý sa opisuje ako orol s obrovskou silou. Baudolino na ňom s priateľmi odletí do Konštantínopolu.

Kráľovstvo kňaza Jána je konštruktom, v ktorom medzisvetová identita niektorých postáv nejestvuje, ale v ktorých doplnkový historický fakt („svetodejinné individuum“ či entita) sú fikciou, ktorých dianie je umiestnené do nadprirodzených svetov, a napriek tomu sú konštruované ako historická fikcia; teda na princípoch žánrotvornej stratégie historického žánru (Bílik 2008: 49).

Eco sa rozhodol, že v románe budú prítomné postavy, ktoré budú vytvárať falzifikáty, až napokon do príbehu zakomponoval príbeh o falzifikáte listu kňaza Jána: „V roku 1960 som riadil talianske vydanie (*Le terre leggendarie*) Lands Beyond Leye a Sprague Du Camp. Samozrejme tam bola kapitola o Kráľovstve kňaza Jána“ (Eco

2004: 300). Téma putovania do krajiny kňaza Jána a legenda o jeho liste sa stali podstatnou časťou tvorenia jeho románu. Tento pravdepodobne nereálny svet je „v susedstve“ so skutočnými udalosťami, čo je typické pre postmoderný priestor (Grenz 1997: 16).

Kňaz Ján a jeho legendárne kráľovstvo sa v dejinách objavovali od začiatku 12. storočia. Prvý raz sa o ňom zmienil biskup Oto z Freisingu a v legendu uveril aj pápež Alexander III. Marco Polo na prelome 13. a 14. storočia tvrdil, že kňaz Ján je chán Keraitov, mongolského kmeňa, ktorého súčasťou boli nestoriánski kňazi (Lamb 2018).

Okrem putovania do ríše kňaza Jána Baudolino a jeho priatelia sa snažia nájsť relikviu svätý grál. Za svätý grál je označovaný kalich, z ktorého pil Ježiš pri Poslednej večeri a do ktorého tiekla Kristova krv, keď bol na kríži. Niektoré pramene uvádzajú, že to nebol kalich, ale miska. Dodnes sa však nájdenie grálu a ani len jeho konkrétne miesto či vzhľad kalicha (misky) nepotvrdilo.⁴ Stredoveký človek bol obklopený legendami a priam posadnutý hľadaním, nosením a vierou v relikvie.

V *Baudolinovi* sa grál opisuje ako: „Tak čo bol vlastne grál, tanier, alebo kalich? (...) Ak si to dobre premyslí možno vysvitne, že to bola kopija, ktorú mu Longinus zapichol do boku (...)“ (Eco 2019: 222). Napokon sa ústredná postava rozhodne za grál prezentovať drevenú misku z kuchyne svojho otca: „Dobre ju poumýval, aby nesmrдела vínom, lebo si hovoril, že keď ju jedného dňa vyhlási za svätý grál, nemala by smrdieť vínom, lebo od Poslednej večere prešlo veľa času“ (Eco 2019: 226). Postmoderna ironizuje udalosti a aspekty súvisiace s náboženstvom. V románe nachádzame výsmech z falzifikátov kresťanských relikvií, výsmech zo svätcov.

Dej príbehu môže byť sprostredkovaný rozprávačom, ktorému dôverujeme, ale aj takým, o ktorom pochybujeme, či to čo rozpráva, sa vo fiktívnom svete ozaj odohralo. Konkrétne, podľa Boothovej typológie rozprávačov, ide o tzv. nespoľahlivého rozprávača. Dej môže byť podaný ako rozprávanie o skutočných udalostiach, ale aj ako vymyslená historka, ktorá si nárokuje vierohodnosť (Kubiček 2013: 103). Eco neistotu v relevantnosť historických informácií v *Baudolinovi* podčiarkuje v závere, keď Niketovi jeho známy Pafnuzio tvrdí: „Nemysli si, že si jediný autor na tomto svete. Raz sa nájde na svete ešte väčší klamár ako Baudolino, ktorý jeho príbeh vyrozpráva“ (Eco 2019: 422).

Ako mohla vyzerat' smrť Fridricha Barbarossu či kráľovstvo kňaza Jána, sú časti textu, ktorým čitateľ môže a nemusí dôverovať. Postmoderní myslitelia sa hľadaniu univerzálnej, konečnej pravdy vzdali, pretože sú presvedčení o tom, že nemožno nájsť nič iné než množstvo protichodných výkladov (Grenz 1997: 159). Eco postmoderným

⁴ Informácie na <http://www.magistra-historia.sk/tajomstvo-svateho-gralu/>.

spôsobom, ovplyvneným Nietzscheho filozofiou, tvorí dejiny, nachádza jednotlivých členov reťazca istej historickej udalosti a pohráva sa s nimi presne v duchu Nietzscheho: „Niektoré diely reťazca nachádzame znovu a znovu. Tie pozbierame dohromady a hľadáme v náukách o ľudských potrebách dôvody vysvetľujúce takýto jav“ (Nietzsche 2011: 91). Smrť Fridricha Barbarossu vyvoláva mnoho otázok a neexistuje jasný dokument, ktorý by opísal, ako naozaj cisár zomrel. Nietzsche tvrdí aj to, že neexistuje jedna všeobecná pravda, existujú len isté referencie, ktoré sme si v spoločnosti uzavreli ako pravdivé a všetko protichodné voči nim považujeme za lož. Tým, že Eco necháva čitateľa na pochybách, mu dáva priestor na vytvorenie si vlastnej „pravdy“, je na nás, ktorej referencii uveríme.

Eco zhromaždil známe fakty a doplnil ich o svoje domnienky, ktorými pomohol vysvetliť nejasnosti, ale zároveň tak len ponúkol jednu z mnohých interpretácií tejto udalosti. Čo by sa mohlo a nemohlo udiť, nevie možno ani sám autor, keďže čitateľa necháva na pochybách aj tým, že Baudolino počas svojho rozprávania stále pripomína, že je obrovský klamár a že si vymýšľa, ba dokonca klamstvá, ktoré vysloví, mu pripadajú také uveriteľné, až sa stanú pravdou. „... mne sa vždy stávalo, že len čo som niečo povedal, hneď som to aj videl alebo som našiel list, ktorý to potvrdzoval (azda som ho aj sám napísal), zdá sa, že ostatní čakali len na to“ (Eco 2019: 29). Eco týmto posolstvom v románe nepriamo naznačuje, resp. vysvetľuje čitateľovi, na akom princípe je založená celá jeho spisovateľská tvorba.

Historický román *Baudolino* môžeme považovať za ďalšiu interpretáciu dejín, čo je ostatne cieľom poznania histórie samej podľa Nietzscheho, keď tvrdil, že dejiny nedokážeme spoznať a opísať ich, vieme ich len interpretovať. Vo fantastických textoch autor píše o udalostiach, ktoré sa v živote nemôžu prihodiť, vychádzajúc z predpokladov každej doby o tom, čo sa môže a nemôže prihodiť (Todorov 2010: 33). Eco podal viac interpretácií smrti Fridricha I. Barbarossu, lebo uviedol možnú otravu jedom, udusenie alebo taký hlboký spánok, až si všetci mysleli, že zomrel a hodili ho do rieky, aby to vyzeralo ako nehoda pri plávaní.

Postmoderna ponúka rôzne pohľady na všetko, tu vidíme, ako pristupuje k spracovaniu histórie autor, ktorý je zároveň aj historikom. Zhromaždil a zosumarizoval historické fakty a udalosti a spojil ich do jedného časopriestoru. Do historickej látky vložil fiktívne momenty, ktoré mohli, ale nemuseli kreovať dejiny a vyvolávajú v čitateľovi otázky ohľadom ich relevantnosti.

Summary

The article describes the processing of medieval history in the postmodern novel. I investigate the author's approach in transforming the subject matter of history into fiction. For analysis I choose novel *Baudolino* by Umberto Eco. Eco wrote about Friedrich I Barbaross and his death during the Third Crusade. The search for the kingdom of priest John and the Holy Grail, In this article we see how the author, who is also a historian, approaches the processing of history. He gathered and summarized historical facts and events and combined them into one spacetime.

Literatúra

Eco, U. *Baudolino*. Bratislava: Slovart, 2019.

Aleš, P. *Cirkevné dejiny III*. Prešov: UNIPO, 2000.

Bauman, Z. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: SLON, 2002.

Bílik, R. *Historický žánr v slovenskej próze*. Bratislava: Kalligram, 2008.

Bridge, N. *Křížové výpravy*. Voznice: Leda, 2019.

Čepan, O. *Literárne dejiny a literárna veda*. Bratislava: Veda, 2002.

Doležel, L. *Heterocosmica (Fikce a možné světy)*. Praha: Karolinum, 2003.

Eco, U. *Meno ruže*. Bratislava: Svetová knižnica SME, 2004.

Eco, U. *O literatúre*. Praha: Argo, 2004.

Foucault, M. *Myšlení vnějšku*. Praha: Herrmann & synové, 1996.

Grenz, S.J. *Úvod do postmodernizmu*. Praha: Návrat domů, 1997.

Herec, O. *Z teórie modernej fantastiky*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2008.

Kubíček, T., Hrabal, J., Bílek, P. *Naratologie, strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013.

Nicolle, D. *Tretí křížová výprava 1191*. Praha: Grada Publishing, 2005.

Nietzsche, F. *Duševní aristokratismus*. Olomouc: Votobia, 1993.

Nietzsche, F. *Nečasové úvahy*. Praha: Oikoymenh, 2005.

Nietzsche, F. *Rané texty o hudbe a řeči*. Praha: Oikoymenh, 2011.

Nietzsche, F. *Vôľa k moci ako poznanie*. Bratislava: Kalligram, 2014.

Todorov, T. *Úvod do fantastické literatury*. Praha: Karolinum, 2010.

Welsch, W. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994.

Žilka, T. *Modernizmus a postmodernizmus vo svetovej literatúre*. Bratislava: Metodické centrum, 1994.

Šuch, J. Historické narácie – premenlivá alebo znižujúca sa miera fikcie? In: Šedíková-Čuhová, L. (ed.) *Podoby faktúálneho naratívu*. Bratislava: Chronos, 2017, s. 85–101.

Doležel, L. Mimesis a možné svety. *Česká literatúra*. 1997 (6), s. 600–624.

Elektronické zdroje

Bocchio, M. *La legenda dell'astuzia di Gagliardo*. Dostupné z: <https://medium.com> (2020-02-28).

Lamb, A. *The Search for Prester John*. Dostupné z: <https://www.historytoday.com> (2020-02-28).

Baudolino, pustovník. Dostupné z: <https://www.zivotopisysvatych.sk/audolino/> (2020-02-25).

Nicetas Choniates. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Nicetas-Choniates> (2020-02-25).

Tajomstvo svätého grálu. Dostupné z: <http://www.magistra-historia.sk/tajomstvo-svateho-gralu/> (2020-02-25).

The article is accessible in open access mode under licence CC BY-NC-ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0